

Анатолій Свідзинський

ЗЛОЧИНИ КОМУНІСТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ВИСВІТЛЕННІ ФРАНЦУЗЬКИХ ІСТОРИКІВ ("ЧОРНА КНИГА КОМУНІЗМУ")

Для успішного розвитку України конче потрібно, щоб наше суспільство якомога повніше позбулося у своїй свідомості та практиці суспільного та державного життя залишків комуністичної ідеології, комуністичного стилю мислення і поведінки. Як виявилось, ця справа не є легкою, що більше, ми бачимо виразні тенденції до сповзання в советське минуле, особливо на рівні бюрократії. У Росії, де ментальність населення включає культ твердої руки, формується особливо специфічний устрій, в якому, крім старого комуністичного духу, наявні елементи нацизму (гітлеризму) та царської деспотії – суміш вкрай небезпечна як для цієї країни, так і для світу, принаймні для її малозахищених сусідів.

Тому глибокі наукові розробки, які виявляють не тільки економічну неспроможність комунізму, а також його злочинний характер, мають для нас величезну цінність.

Говорячи про комунізм, маю на увазі не абстрактну, умоглядну систему мрійників-утопістів, а систему реальну, таку, якою вона фактично складалася в різних країнах світу в ХХ столітті. Вона мала певні варіації залежно від специфічних місцевих умов, але була однаковою за глибинною сутністю. Найголовнішою рисою реального комунізму був його антилюдський характер, через що він міг підтримуватися лише шляхом перманентного насильства, більш або менш інтенсивного терору проти всіх прошарків суспільства.

У "Чорній книзі комунізму", фундаментальній праці колективу французьких істориків, який очолює Стефан Куртуа, досліджується комунізм у планетарному вимірі, тобто не тільки його російська реалізація (большевизм), а також інші: азійські (Китай, Північна Корея, В'єтнам, Лаос, Камбоджа), так звані народно-демократичні режими Європи, африканські та латиноамериканські.

Як пише Куртуа, дослідження переконало, "що комуністична система була злочинною в усі часи свого існування". Цей висновок не є суто емоційним, він ґрунтується на глибоких філософських, юридичних, історичних критеріях, які автори прискіпливо формулюють і вивчають.

На перший погляд, цей висновок видається не новим. Ще 1944 року Фрідріх Гайек у своїй книзі "Дорога до рабства" показав, що комунізм – система, придумана штучно, вона виникла внаслідок стихійного процесу самоорганізації і є нежиттєздатною. Це система, в якій відсутні ефективні

процеси інформаційного обміну, зокрема, механізм збору розсіяної інформації, вона нефункціональна і може триматися певний час лише примусом. Дорога до комунізму – це дорога до рабства. Комуністичний режим неодмінно виявляється тоталітарним режимом.

Але в “Чорній книзі комунізму” наголос робиться не стільки на внутрішніх причинах неадекватності комуністичної системи, скільки на тому, як, в яких формах та розмірах комунізм здійснював насильство, які конкретно чинив злочини, аби примусити цілі народи брати участь у експерименті, наслідки якого не могли не виявитися катастрофічними.

Проблема об’єктивного дослідження комунізму в реальному історичному процесі, як він склався у ХХ столітті, зіштовхнулася зі своєрідною трудністю. Річ в тому, що це бурхливе століття витворило два, хоч і певною мірою споріднених, але все ж таки багато в чому відмінних тоталітарних режими: нацизм і комунізм. Обидва вони запламували себе небаченими злочинами, які органічно випливали з їхньої сутності.

Для людей, яким особисто довелося відчувати на собі обидві репресивні системи, питання про те, яка з них гірша, навряд чи змістовне: “обидві гірші”, як висловився з іншого приводу Сталін. Однак завдяки примхам історії сталося так, що у Другій світовій війні, коли демократичний блок країн захищав свої життєві цінності, СРСР, який у співробітництві з Німеччиною виступив організатором війни, раптово опинився, хоч і тимчасово, на боці демократичних країн, і це на тривалий час спричинилося до недооцінки глибоких злочинів комунізму. Причини цього найігнотовніше і найповніше висвітлюються у “Чорній книзі комунізму”, частково також в деяких інших історичних працях.

Хай там що, а по війні був організований міжнародний суд над головними воєнними злочинцями нацизму – Нюрнберзький процес. Нацизм був засуджений на міжнародному рівні, тоді як на комуністичні злочини світ заплющив очі. Ця обставина зумовила той факт, що історія Європи ХХ століття страждає від прикрих перекосів і неповноти. Як висловився сам Куртуа, “не можна вдовольнитися сліпою на одне око історією, яка ігнорує комуністичний бік проблеми”.

Заслуга Куртуа полягає в тому, що він виявив послідовність мислення, непохитну вірність юридичним та моральним принципам.

Справді, оскільки ці принципи були застосовані до нацистських злочинів, то вони не можуть не бути застосовані й до комуністичних злочинів, інакше руйнується саме поняття правосуддя.

Здоровий глузд, звичайна порядність, не кажучи вже про засадниче прагнення істориків до об’єктивності, говорять, що інакше і неможливо чинити. Але насправді, в реальному житті, так не є, і навіть у так званому вільному суспільстві знадобилася неабияка мужність, щоб послідовно дотримуватися зазначених принципів.

Наведімо лише один приклад з багатьох можливих. Розстріл в Катині 4,5 тисяч польських офіцерів, взятих у полон советами 1939 року, замовчувало не тільки керівництво ССРСР. Це робили також демократичні “союзні держави” і, звичайно, уряд комуністичної Польщі, хоч ніхто не мав сумнівів у тому, хто насправді вчинив цей злочин. Відповідальність ССРСР за цю акцію зрештою визнав Б. Єльцин – майже через півстоліття після її здійснення.

Після виходу у світ “Чорної книги” (це сталося у Парижі 1997 року) прокомуністично налаштовані сили Заходу вчинили страшний галас у засобах масової інформації. Втім, як то часто буває, він призвів лише до популяризації книги та її комерційного успіху. “Чорна книга” була перекладена основними світовими мовами і перевидана у близько двадцяти країнах. В Росії вона була видана двічі за сприяння Союзу правих сил. Хоча, здається, її вільне поширення в цій країні вже припинене.

В Україні, яка постраждала від большевизму більше, ніж будь-яка інша країна, книга досі не перекладена і не видана, що є одним з сумних парадоксів нашого буття. Стаття про неї вийшла в журналі “Критика” ще 1998 року, але ця інформація не мала належного розголосу. Все це дуже прикро, бо “Чорна книга комунізму” не омине злочинів комуністичної системи проти українського народу. Наприклад, в ній послідовно кваліфікується голодомор в Україні 1932–1933 років як злочин, котрий має всі риси геноциду щодо українського народу.

При написанні книги автори зіткнулися з проблемою, яка на початку Другої світової війни не була розв’язана, оскільки не виникала практично. Це проблема злочинів, скоєних державою. Щоб відчутти тонкий момент, який тут виникає, зачитуймо міркування Куртуа зі вступного розділу книги: “Злочини комунізму не вкладаються в рамки законності і звичаю ані з точки зору історичної, ані з точки зору моральної. В цій книзі злочинний бік комунізму розглядається як одна з його основних конституюючих властивостей. Можливо, раніше питання не ставилося саме так. Нам заперечать, що більшість з цих діянь відповідає поняттю «законности»: вони чинилися державними установами і за законами режимів, визнаних міжнародною спільнотою, режимів, чиїх лідерів бучно приймала влада демократичних держав, режимів, з якими укладали міжнародні договори та угоди. Але чи не так само стояла справа з нацизмом? Злочини, що їх ми розглядаємо в цій книзі, не кваліфікуються як злочини відповідно до юридичних норм комуністичних держав; їх треба розглядати з точки зору неписаного кодексу природних і невід’ємних прав людського роду”.

Фактично така робота була розпочата під час підготовки Статуту Нюрнберзького трибуналу, де було визначено три основні типи злочинів: злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людяності.

Автори книги з'ясували, що вивчення комуністичних режимів виявляє усі три категорії злочинів. Згідно із статтею 6а згаданого Статуту, злочини проти миру полягають у “плануванні, підготовці, розв’язуванні та веденні агресивної війни або війни з порушенням міжнародних договорів, угод та заповінь або участь у спільному плані чи змові, спрямованих на здійснення будь-якої із зазначених дій”. Як приклади такого типу злочинів автори називають таємне співробітництво Сталіна з Гітлером і угоди від 23 серпня та 28 вересня 1939 року й агресивні дії, які було вчинено в ході їх виконання.

Восні злочини полягали в брутальному порушенні положень Гаазької конвенції, що захищає і цивільне населення, і учасників бойових дій. Як приклад автори наводять розстріли військовополонених, грабунки і насильство над населенням країн, зайнятих советською армією, катування та вбивства учасників опору комуністичному режиму, зокрема, вояків УПА (українських партизан за термінологією авторів).

Злочини проти людяності визначено в Статуті як “вбивства, винищення, оборнення в рабство, заслання та інші жорстокі заходи, спрямовані проти цивільного населення до чи під час війни, або переслідування за політичними, расовими чи релігійними мотивами з метою здійснити злочин або у зв’язку з будь-яким злочино...”

За всіма цими визначеннями злочини комунізму, як доводять автори, не поступаються злочинам нацистів, а здебільшого переважають їх. Підбиваючи підсумки злочинів комунізму, автори наводять такий загальний перелік:

– Розстріли без суду і слідства десятків тисяч заручників та осіб, що перебувають в місцях ув’язнення, вбивства сотень тисяч бунтівних робітників та селян в період 1918–1922 рр.;

– голод 1921–1922 рр., що спричинився до смерті 5 мільйонів осіб;

– знищення та депортація донських козаків у 1920-х рр.;

– загибель десятків тисяч в’язнів концтаборів у 1918–1930 рр.;

– «Великий терор» 1937–1938 рр., під час якого було знищено близько 600 тисяч осіб;

– знищення 6 мільйонів українців шляхом ненадання допомоги під час організованого владою голоду 1932–1933 рр.;

– депортація сотень тисяч поляків, українців, громадян країн Прибалтики, Молдови та Бессарабії 1939–1941 рр., а потім – 1944–1946 рр.;

– депортація населення Республіки німців Поволжя 1941 р.;

– депортація кримських татар 1944 р.;

– депортація чеченців, інгушів та деяких інших кавказьких народностей у 1944 р.;

– депортація та ліквідація міського населення Камбоджі 1975–1978 рр.;

– поступове знищення тибетців Китаєм, починаючи з 1950 р.

Це далеко не повний перелік злочинів ленінізму і сталінізму та їхніх майже точних відповідників, скоєних режимами Мао Дзедуна, Кім Ір Сена, Пол Пота”.

Кількість осіб, знищених комуністичним режимом, за обережною оцінкою авторів, становить 95 мільйонів.

Немає можливості переказувати далі зміст книги, яка в оригіналі має 850 сторінок, ґрунтується на величезній кількості джерел, документів, фактів. Мусимо погодитися з автором передмови до російського видання “Чорної книги комунізму” Олександра Яковлева, який вважає, що комунізм є раковою хворобою людства. Це визначення не є простою метафорою, як можна подумати. Комунізм як соціальна хвороба є точним аналогом ракового захворювання людського організму, оскільки сутність раку як хвороби пов’язана з виникненням злоякісних клітин, що виходять з-під контролю нормально налагодженої інформаційної системи організму і своїм нестримним розвитком виснажують організм (у соціальній реалізації – країну, людство), доводячи до загибелі.

Автори вважають юридичний осуд злочинів комунізму на міжнародному рівні нагальною потребою людства.